

บทสรุป

เมื่อกล่าวถึงประวัติแนวคิดและการศึกษา Myth นั้น ในระยะเริ่มแรกศึกษาในรูปแบบของวัฒนธรรม ต่อมาในศตวรรษที่ 18 นักวิชาการผู้สนใจศึกษา Myth ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักปรัชญา นักมานุษยวิทยา นักจิตวิทยา นักภาษาศาสตร์ ได้ให้ความสนใจ Myth ควบคู่ไปกับคติชาวบ้านประเภทอื่น ๆ จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19 จึงได้มีการศึกษา Myth กันอย่างจริงจัง โดยมุ่งศึกษา Myth ในกลุ่มชนดั้งเดิม (primitive societies) ในรูปแบบของ "สิ่งที่หลงเหลืออยู่" (Survivals) จากอิทธิพลทางความคิดของนักมานุษยวิทยาและเป็นการนำบริบททางสังคม (Context) มาศึกษาประกอบกับสิ่งที่ตนศึกษาอยู่ โดยถือว่า Myth มีความเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น Malinowski ถือว่า Myth กับพิธีกรรม (Ritual) เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ โดยเฉพาะในสังคมชาวเผ่า (tribal societies) Myth เป็นส่วนประกอบของพิธีกรรมและพิธีกรรมก็เป็นไปตามเรื่องราวใน Myth ที่เล่ากันสืบต่อมา การศึกษา Myth จึงเป็นสาขาหนึ่งในแขนงวิชาคติชาวบ้าน (Folklore) และวิชามานุษยวิทยา ในแง่แนวคิดทฤษฎีในการวิเคราะห์ Myth ที่นิยมแพร่หลาย ได้แก่ แนวคิดแบบ Solar mythology แนวคิดโครงสร้างนิยม แนวคิดจิตวิเคราะห์ และ แนวคิดการหน้าที่นิยม การที่จะนำเอาทฤษฎีใดเป็นแนวศึกษานั้นขึ้นอยู่กับข้อมูลที่จะวิเคราะห์ว่ามีลักษณะใด ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีการหน้าที่นิยมมาวิเคราะห์ความเชื่อ เรื่องแถน ทั้งที่ปรากฏในพงศาวดารล้านช้างและข้อมูลที่ได้จากสนาม

ตามพงศาวดารล้านช้างที่กล่าวถึงแถน เท่าที่ปรากฏมีอยู่หลายสำนวน เรียกชื่อต่าง ๆ กันไป แต่สำนวนที่นำมาศึกษานี้เป็นสำนวนร้อยแก้ว บันทึกไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีเรื่องราวแม่นยำ และกล่าวถึงแถนได้เด่นชัดกว่าสำนวนอื่น ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยล้านช้าง อ่านเข้าใจได้ไม่ยากนัก ในส่วนที่กล่าวถึงแถนจะปรากฏอยู่ในบริเฉที่ 1 และตอนต้นบริเฉที่ 2 มีลักษณะการบันทึกตามแนวนิยายปรัมปรา คือ เป็นเรื่องราวของแถนผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์โลก ตลอดจนอธิบายการกำเนิดมนุษย์ และมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ไอ้กองการของแถน แม้ว่าข้อความที่เขียนค่อนข้างสั้นสน จนเชื่อว่าเป็นนิยายมากกว่า

ความจริง เป็นเรื่องเพ้อฝัน แต่การค้นหาความจริงจากนิยายปรัมปราที่ต่างหาก เป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในบรรดานักคิดกระแสใหม่ได้นำมาศึกษาและตั้งข้อสงสัย เกิดว่า แถนคือตัวแทนของกษัตริย์แห่งอาณาจักรเทียนทางตอนใต้ของประเทศจีน ซึ่งไปสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายของชนชาติไทย บรรพชนทางอีสานของไทยอพยพเคลื่อนย้ายมาจากมณฑลกวางตุ้งกวางสีแล้ว เข้าเขตยูนนาน ตลอดสิบสองจุไทลงมาประเทศลาว จนเข้าเขตอีสานของไทยในปัจจุบัน จากความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้างของคนในตระกูลไทย-ลาว ว่ามาจากบรรพบุรุษเดียวกัน จึงทำให้เกิดเป็นนิยายปรัมปราเล่าสืบทอดกันมาในแต่ละกลุ่มชน ซึ่งมีเนื้อหา เรื่องคล้ายคลึงกัน และที่สิ่ง เกิดก็คือมีความ เชื่อในเรื่องของผีसांग เทวดา คือแถนหรือเทพที่มีบทบาทคล้ายคลึงกันอีกด้วย และจาก เนื้อหาสาระในนิยายปรัมปราตามพงศาวดารล้านช้างแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะ เชื่อมโยงความคิดของชาวท้องถิ่น ซึ่งต่างกลุ่มต่าง เผ่า แถนปรากฏอยู่ในพงศาวดาร วรรณกรรมประเภทนิทานชาดก นิทานพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น พญาคันทก ท้าวผาแดง-นางไอ่ ท้าวหน้าผากไกล-กะตัน พระกิดพระพาน ก่าพราหมีน้อย ฯลฯ ส่วนในพิธีกรรมเราก็มักจะพบความ เชื่อเรื่องแถนสอดแทรกเข้าไปในพิธีทางศาสนาพุทธ เช่น พิธีสู่ขวัญ พิธีสะเดาะเคราะห์แก้ก่าเล็ดหลวง ทางด้านประเพณีของอีสานแต่ละ เดือน ซึ่งเรียกว่า "ฮีตสิบสอง" พิธีบุญบังไฟ ในเดือนหกเป็นรูปแบบพิธีกรรมที่แสดงถึงความ เชื่อ เรื่องแถนอย่างเด่นชัด

ความ เชื่อ เรื่องแถนจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอีสาน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้สังคม เป็นปึกแผ่น ทำให้พิธีกรรมและประเพณีคงอยู่ในสังคมด้วยการอธิบายเหตุ และผลของพิธีกรรมและพฤติกรรมของคนในสังคมได้จากความ เชื่อดั้งเดิมนี้ ยิ่งไปกว่านั้น จากความ เชื่อ เรื่องแถนยังใช้เป็น เครื่องมือในการให้การศึกษา การขัด เกลาทางสังคมแก่คนในสังคมให้ยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม ด้วยค่านิยม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความกตัญญู รู้คุณ เอื้อ เพื่อ เผื่อแผ่ เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ยกย่องผู้มีปัญหาเหล่านี้ และที่สำคัญก็คือ พิธีกรรม ประเพณีอันเนื่องมาจากความ เชื่อ เรื่องแถนยังสามารถช่วยผ่อนคลายอารมณ์ที่ เกิดกตและ คับข้องใจของคนในสังคมได้ โดยสรุปแล้ว บทบาทหน้าที่ของนิยายปรัมปรา เรื่องแถน หรือ ความ เชื่อ เรื่องแถนนี้ มีขึ้น เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะสนองความต้องการจำเป็น เบื้องต้นของคนในสังคมในด้านอนามัยและความต้องการความอุดมสมบูรณ์ต่อด้านภัยแล้งตามธรรมชาติ ส่วนผล

ที่ตามมาก็คือ สมองความต้องการจำเป็นร่วมในการใช้ความเชื่อ เรื่องแกน เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม ควบคุมความประพฤติและเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคมอีกด้วย

การคลี่คลายความเชื่อ เรื่องแกนในปัจจุบันนี้ คลี่คลายไปมากพอสมควร เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมที่มีตัวหนังสือใช้ แกนจึงเป็น เรื่องราวปรัมปราที่บันทึกอยู่ในเอกสาร ส่วนข้อเท็จจริงทางสังคม แกนจะถูกเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น ผีปู่ตา ผีฟ้า ผีตาแฮก ผีมหาลักษณ์ มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน ทางสังคมแกนในอดีตซึ่งยังคง เป็นความเชื่อที่ซ่อนเร้นอยู่ในสังคมปัจจุบัน ข้อปลักย่อยที่เปลี่ยนแปลงไปคือ คนในสังคมให้ความสำคัญกับผีปู่ตาและผีเรือนมากกว่าผีอื่น ๆ และมีบทบาทต่อระบบการเมืองการปกครอง ผู้นำทางการเมืองมักอาศัยความเชื่อ เรื่องผีปู่ตา เป็นเครื่องมือในการปกครองโดยผ่านทางเผ่าเจ้า (ผู้ประกอบพิธีที่ติดต่อกับวิญญาณของปู่ตา) นอกจากนี้ความเชื่อ เรื่องนี้ยังมีผลต่อระบบ เศรษฐกิจของสังคมอีสาน ให้เป็นกลุ่ม เผ่าพันธุ์เดียวกัน เกิดมาจากที่เดียวกัน แม้สีผิวจะต่างกัน แต่ก็เสมือนเป็นพี่น้องกัน ก่อให้เกิดผลทางจิตใจก็คือ ทุกคนมีความรู้สึก เป็นพี่น้องกัน รักใคร่กัน อยู่ร่วมกันโดยสันติ ในภูมิภาคแถบอีสานนี้ ชาวอีสานในอดีตมีความ เชื่อร่วมกับชาวล้านช้างว่า บรรพบุรุษของตนมีกำเนิดมาจากผลน้ำเต้า สามีญชนและชนชั้นปกครองมีกำเนิดที่แตกต่างกัน คือ ผู้นำนั้นแกน ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์เป็นผู้ส่งลงมาเกิด มิได้เกิดจากสิ่งเดียวกัน แม้ในหมู่ประชาชนซึ่งมีกำเนิดมาจากสิ่งเดียวกัน คือผลน้ำเต้าก็มีฐานะทางสังคมแตกต่างกัน ฝ่ายหนึ่งมีรูปร่างอัปลักษณ์ ผิวดำก็ให้มีฐานะ เสมือน เป็นพวกไพร่ พวกข้า อีกพวกหนึ่งผิวขาว รูปร่างมีฐานะเทียบเท่าเจ้านาย เมื่อแกนให้ชีวิตและปัจจัยเลี้ยงชีวิตแก่มนุษย์แล้วยังวางหลักการดำรงชีวิตให้แก่คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้นำให้ยึดมั่นในคุณธรรม ทั้งยัง เน้นให้คนในสังคมยึดมั่นในจารีต เก่าที่แกนกำหนดไว้ ความเชื่อ เหล่านี้ก่อให้เกิด เป็นนิยายปรัมปรา (Myth) เล่าสืบต่อกันมานาน จนถึงสมัยที่มีการบันทึกเรื่องราว เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบที่เรียกว่า พงศาวดาร จึงได้บันทึกเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของชาติตนจากนิยายปรัมปรานี้ลงไปด้วย

ดังนั้น นิยายปรัมปรา เรื่องแกนตามพงศาวดารล้านช้างจึง เป็น เอกสารที่สะท้อนภาพสังคมของอีสานโบราณ ให้แนวคิดใน เรื่องของการกำเนิดโลกและจักรวาลของกลุ่มคนในดินแดน แถบลุ่มแม่น้ำโขงที่คล้ายคลึงกันตามแนวคิดความ เชื่อดั้ง เดิมต่างกับกลุ่มแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีแนวความคิดการกำเนิดโลกและจักรวาลตามแนวพุทธศาสนา จากความเชื่อ เรื่องแกน และยึดมั่นในลัทธิผีสง่า เทวดาของคนอีสานนี้เองที่ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นในสังคม

ในความเชื่อ เรื่องแกนของชาวอีสาน มีความเชื่อที่เหนียวแน่นมากในสมัยโบราณ ชาวอีสาน เชื่อว่าแกน เป็นผู้ที่ให้คุณและโทษได้ จึงมีการพลิบูชาแกนด้วยเครื่องเซ่น เพื่อให้แกนพอใจจะได้ไม่โกรธ งานการที่ทำงานจะได้ราบรื่นไม่ติดขัด เพราะเมื่อแกนพอใจแล้วก็จะบันดาลให้เกิดศิริมงคลแก่ตน และเมื่อแกนไม่พอใจก็อาจบันดาลโทษให้มนุษย์ได้ ความเชื่อของคนในยุคนั้น เชื่อว่าแกนบนสวรรค์มีหลายองค์ เช่น แกนฟ้าคั่น แกนแต่ง แกนล่อ แกนแพน ฯลฯ แกนเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป โดยมีพระยาแกนหรือแกนหลวง เป็นหัวหน้าคอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ ความเชื่อ เรื่องแกนเป็นความ เชื่อดั้ง เดิมของชาวอีสาน ก่อนที่พุทธศาสนา จะเข้ามามีบทบาทในสังคม ต่อมา เมื่อแนวคิดทางศาสนา เข้ามาผสมผสานกับแนวคิดดั้ง เดิมใน ลักษณะพุทธศาสนาชาวบ้านแล้ว ความเชื่อ เรื่องแกนก็ได้สูญหายไป เรายังพบความเชื่อ เรื่อง ซึ่งประสบปัญหาภัยแล้งตลอดเวลา จึงมีพิธีขอฝนจากแกน เพื่อ เพิ่มผลผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหาร และยัง เป็นการตอบสนองภาวะจิตใจของชาวอีสานที่สภาพภูมิศาสตร์ไม่อำนวยให้ เป็นอีสาน เขียว (ความอุดมสมบูรณ์) ได้ พิธีบุญบังไปเพื่อบูชาแกน ขอฝนจากแกน จึง เป็นเพียงพิธีกรรม เดียวที่แสดงให้เห็นถึงความ เชื่อ เรื่องแกนยังคงอยู่ในสังคมอีสานในปัจจุบัน

ข้อ เสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยในแง่การวิเคราะห์ความ เชื่อ เรื่องแกน ตามพงศาวดารล้านช้าง หรือการวิเคราะห์แกน เชิงมานุษยวิทยา ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน ส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอด ตำนานปรัมปรา เสียมากกว่า การศึกษาความ เชื่อ เรื่องแกนนี้จึง เป็น เรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพิ่ม เดิมมากยิ่งขึ้น การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้เอกสาร เป็นข้อมูลหลัก ส่วนการออก เก็บข้อมูลใน สนามใช้ เป็นข้อมูลรอง สนับสนุนและโต้แย้งการศึกษาจากเอกสาร แต่ก็ไม้อาจจะสรุปเป็น ภาพรวมของโลกทัศน์ของชาวอีสานทั้งหมดได้ จนกว่าจะมีการตรวจสอบแก้ไขจากการ เก็บ ข้อมูลในจังหวัดหลาย ๆ จังหวัดในภาคอีสานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาขอขอบคุณที่จะมีข้อ เสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป